

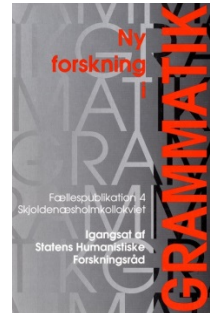
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Syntaktiske alternationer og funktionelle kategorier

Forfatter: Michael Herslund

Kilde: L. Falster Jakobsen og G. Skytte (red.). *Ny Forskning i Grammatik 4*, 1997, s. 49-70

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 1997

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Syntaktiske alternationer og funktionelle kategorier

Michael Herslund
Franskprojektet

0. Leksemer og valensskemaer

Verballeksemer optræder ofte i mere end ét valensskema, og synonyme eller næsten synonyme verber kan have forskellige skemaer. Mange verber kan således manifestere deres semantiske argumentstruktur i alternerende valensskemaer, et kanonisk og et afledt. En **kanonisk** konstruktion er sprogets for den pågældende type verber foretrukne realisering af valensskemaets to dele, dvs. sammenkoblingen af semantiske roller og grammatiske relationer, mens en **afledt** konstruktion bygger på en anden sammenkobling. Disse alternationer involverer, ikke overraskende, altid verbets fundamentale argument (se Herslund 1995c). I transitive skemaer finder man således alternationer mellem strukturer, hvor Patient-argumentet kanonisk optræder i O-relationen, og afledte strukturer, hvor det har en anden relation, typisk realiseret præpositionelt, og hvor eventuelt et argument med en anden rolle, for eksempel Lokation eller Recipient, indtager O-relationen:

- (1) *Ils ont fourni des médicaments à l'hôpital.*
Ils ont fourni l'hôpital de/en médicaments.

Julie a annoncé cette nouvelle à Jérôme.
Julie a prévenu Jérôme de cette nouvelle.

Il cherche ses lunettes.
Il cherche après ses lunettes.

Ils ont changé le programme.
Ils ont changé de programme.

Disse alternationer minder om dem, der sammenfattes under begrebet **diatese**, for så vidt som der i begge tilfælde foreligger alternative paringer af argumenters semantiske rolle og grammatiske relation. Men de adskiller sig fra de egentlige diatetiske alternationer ved typisk at være begrænsede til mindre klasser af leksemer end for eksempel *PASSIV*, der findes ved stort set alle transitive verber. I en vis forstand kan man se alternationerne som leksikalske modeller for de diatesealternationer, man faktisk finder. Forskellige sprog grammatikaliserer nemlig forskellige leksikalske alternationer og inkorporerer dem derved produktivt og systematisk i deres grammatiske system.

Spørgsmålet er, hvordan sådanne alternationer bedst beskrives. En måde at gøre det på er naturligvis blot at give en liste over alternationerne, dvs. opregne de strukturelle korrespondenser, der findes. Dette er i alt væsentligt fremgangsmåden hos Guillet & Leclère (1992) og Levin (1993). En anden måde er at forsøge at se et dybere mønster i de leksiko-syntaktiske alternationer i et sprog som fransk og beskrive dem som instanser af i andre sprog veletablerede diatetiske alternationer, som de franske deler indhold med uden at være grammatikaliseret i samme grad (jf. Herslund 1993). En oplagt fordel ved denne fremgangsmåde er, at man derved får nogle præcise rammer for at forudsige alternationernes betydningsindhold, hvilket den rent strukturelle opregning ikke har så meget at sige om. De leksikalske alternationer foreslås derfor behandlet funktionelt og beskrevet som udtryk for **universelle funktionelle kategorier** som *APPLIKATIV*, *ANTIPASSIV*, *INKORPORERING*, dvs. som leksikalsk determinerede manifestationer af alternationer, som i andre sprog foreligger som systematiske grammatiske processer. Denne identifikation af funktionelle kategorier og dermed ligheden mellem de franske leksikalske alternationer og andre, mest eksotiske, sprogs grammatiske alternationer bygger i alle tilfælde på en markant lighed i indholdet, en funktionel „ækvivalens“, og på en vis lighed i den grammatiske opbygning, selv om der her ofte er store strukturelle forskelle fra sprog til sprog.

1. Applikative konstruktioner

Applikative konstruktioner kendes især fra afrikanske sprog, hvor verbformer med et specielt, „applikativt“, affiks tildeler et andet argu-

ment end Patienten O-relationen. Det vil typisk være Lokation eller Instrument, der således optræder med O-relationen ved det afledte verbum, som i følgende eksempler fra Kinyarwanda (Langacker 1991:361):

- (2) a. *Umwaana y-a-taa-ye igitabo mu maazi.*
 child he-PAST-throw-ASP book in water
- b. *Umwaana y-a-taa-ye-mo amaazi igitabo.*
 child he-PAST-throw-ASP-LOC:OBJ water book
 'Barnet smed bogen i vandet'

hvor i b. Lokation-argumentet er O for verbet, der er gjort applikativt ved suffikset *-mo*, der netop signalerer, at det er Lokation, der er O, i modsætning til a., hvor det er Patient-argumentet, der har O-relationen.

Lignende alternationer kendes også i den engelsksprogede litteratur under navnet „Spray-paint“-alternationer (jf. Levin 1993:117 ff., Herslund 1995b) på grund af eksempler som:

- (3) *John sprayed paint on the wall.*
John sprayed the wall with paint.

Alternationen findes også i dansk ved visse (men ret få) verber; dog er den ret produktiv ved afledninger med *be-*, som altså kan fortolkes som et applikativt præfiks, jf. Herslund (1993, 1995b):

- (4) *Hans smurte margarine på brødet.*
Hans smurte brødet med margarine.

Hans byggede huse på grunden.
Hans bebyggede grunden med huse.

Applikative konstruktioners forhold til de kanoniske transitive konstruktioner kan fremstilles skematisk som følgende, hvor S = subjekt, V = verbal, O = objekt, A = adjekt, og Ô = degraderet O („O chômeur“):

(5) **Kanonisk transitiv:**

Agent	V	Patient	Lokation
↑	↑	↑	↑
S	V	O	A

Applikativ:

Agent	V	Patient	Lokation
↑	↑	↑	↑
S	V	Ö	O

Der er to aspekter ved de applikative konstruktioner at tage hensyn til, nemlig forfremmelsen af Lokation eller andet argument til O, og den følgende degradering af Patient-argumentet.

Men det primære i den applikative konstruktion er forfremmelsen af et andet argument end Patienten til O-relation; det „kanoniske Os“ skæbne er en følgevirkning heraf i kraft af det princip, der siger, at to syntagmer ikke kan indtage samme GR i samme sætning.

1.1 Lokative applikative konstruktioner

Applikative alternationer, men uden noget specielt præfiks – bortset fra den sporadiske præfigerede type *veiller sur qn.* – *surveiller qn.* – har man på fransk for eksempel ved trivalente verber som *charger*:

- (6) a. *Julie a chargé des caisses sur la voiture.*
 b. *Julie a chargé la voiture de caisses.*

og verber som *remplir*, jf. Herslund & Sørensen (1987:25) og Guillet & Leclère (1992: 28 ff., 128 ff.), som taler om ‘construction standard’ over for ‘construction croisée’, hvor et lokativt A-syntagma alternerer med O, og den kanoniske konstruktions O med en præpositionel konstruktion:

- (7) *remplir qc. dans qc.* – *remplir qc. de qc.*
charger qc. sur qc. – *charger qc. de qc.*

Lignende alternationer har man ved visse verber med *de* (Guillet & Leclère 1992:128):

- (8) *Max élague les branches mortes de ce pin.*
Max élague ce pin de ses branches mortes.

Alternationen har nogle karakteristiske semantiske konsekvenser. I den applikative anvendelse af verbet opstår der en såkaldt „holistisk“ læsning, som er tydelig i eksempel (6) med *charger* ovenfor: i a. kommer der nogle kasser på vognen, i b. bliver den læsset, dvs. fyldt, med kasser. Denne „holistiske“ betydning hænger sammen med, at den applikative konstruktion omdanner et aktivitetsverbum til et aktionsverbum, og med O-relationens intime forbindelse med verbet og status som fundamental GR:

- (9) *Julie a chargé des caisses sur la voiture pendant une heure.*
Julie a chargé la voiture de caisses en une heure.

Konstruktionen kan beskrives som en omdannelse af den ‘figur’ – ‘grund’-relation, der ligger til grund for den ‘argument’ – ‘sted’-relation, der beskriver lokative strukturer (jf. Guillet & Leclère 1992): hvor det i den kanoniske transitiv er Patient-argumentet der er ‘figur’, dvs. ‘argument’ i ‘argument’ – ‘sted’-relationen, er det i den applikative konstruktion Lokation-argumentet, der bliver ‘figur’. Når Lokation-argumentet således „forfremmes“ og overtager O-relationen, „degraderes“ Patient-argumentet til ‘sekundær figur’ og status som **co-objekt**, udtrykt på fransk ved et syntagma med *de* (jf. Herslund 1995b). Denne status minder om Relational Grammars ‘chômeur’ begreb (se for eksempel Postal 1977).

Ved verberne *fournir* og *servir* alternerer den applikative konstruktion med en dativkonstruktion, så det altså her er en Recipient-rolle, der indtager O-relationen i den applikative konstruktion (jf. Melis 1996:61):

- (10) a. *Pierre leur sert du porto, aux invités.*
 b. *Pierre les sert de porto, les invités.*

Disse eksempler kan ses som overgangsformer (eller blandinger) mellem den her beskrevne applikative konstruktion og den nedenfor beskrevne antidativ: O i a. svarer nemlig til en *chômeur* i b., som i den her beskrevne lokative applikative konstruktion, samtidig med at A_{dat} i a. svarer til et O i b., som i antidativen.

1.2 Antidativ

Et karakteristisk træk ved applikative konstruktioner er altså, at O-relationen tildeles et andet argument end Patienten, hvilket ellers er default-tilfældet. Hvad man kan kalde **antidativ** er en speciel udformning af den applikative konstruktion, en alternativ måde at kode den trivalente struktur med et Lokation-/Recipient-argument på:

(11) **Kanonisk dativ:**

Agent	V	Patient	Recipient
↓	↓	↓	↓
S	V	O	A_{dat}

Antidativ:

Agent	V	Patient	Recipient
↓	↓	↓	↓
S	V	A_{neu}	O

Typologisk er fransk lige som dansk et sprog af den type, der kanonisk vælger den fordeling af verbets argumenter, at Patient-argumentet (den „placerede“ entitet, ‘argumentet’ i ‘argument – sted’-prædikationen) anses for fundamentalt og kanonisk tilskrives den fundamentale GR, altså O i transitiv konstruktion. Andre sprog ser tingene anderledes og tilskriver kanonisk Lokation-argumentet denne relation, ser altså ‘stedet’ (eller hvad det nu er) som det fundamentale argument og tilskriver det O-relationen, mens ‘argumentet’ udtrykkes oblikt ved hjælp af en præposition eller en særlig kasusform. Sådanne sprog beskrives som sprog med primært og sekundært objekt (jf. Dryer 1986, Croft 1990)¹. Men både fransk og dansk har faktisk også eksempler på sådanne **antidativ**-strukturer. Ved siden af de kanoniske dativ-verbter som føl-

1: De betegnes af Blansitt (1984) som ‘dechticaetiative’ med en fuldstændigt håbløs term.

ger det grundlæggende mønster fra lokativ-strukturen, har man verber med den omvendte fordeling (jf. Herslund & Sørensen 1987:39 f.):

(12) Dativ:	—	Antidativ:
<i>donner qc. à qn.</i>	—	<i>doter qn. de qc.</i>
		<i>régaler qn. de qc.</i>
		<i>enrichir qn. de qc.</i>
<i>rendre qc. à qn.</i>	—	<i>pourvoir qn. de qc.</i>
<i>confier qc. à qn.</i>	—	<i>investir qn. de qc.</i>
<i>ôter qc. à qn.</i>	—	<i>priver qn. de qc.</i>
<i>demander qc. à qn.</i>	—	<i>supplier qn. de qc.</i>
		<i>prier qn. de qc.</i>
		<i>implorer qn. de qc.</i>
<i>annoncer qc. à qn.</i>	—	<i>avertir qn. de qc.</i>
<i>apprendre qc. à qn.</i>	—	<i>instruire qn. de qc.</i>
		<i>prévenir qn. de qc.</i>
<i>reprocher qc. à qn.</i>	—	<i>accuser qn. de qc.</i>

En sådan alternation findes ikke blot i den forstand, at man ved synonyme verber kan have A_{dat} ved det ene og O ved det andet for samme semantiske rolle, som i (12), men også ved alternationer inden for samme verbskemaer, Herslund & Sørensen (1987:25):

(13) <i>rembourser qc. à qn.</i>	—	<i>rembourser qn. de qc.</i>
<i>amputer qc. à qn.</i>	—	<i>amputer qn. de qc.</i>
<i>voler qc. à qn.</i>	—	<i>voler qn. de qc.</i>

I nogle antidativkonstruktioner har man præpositionen *sur*:

(14) <i>assurer qc. à qn.</i>	—	<i>rassurer qn. sur qc.</i>
<i>enseigner qc. à qn.</i>	—	<i>renseigner qn. sur qc.</i>
<i>demander qc. à qn.</i>	—	<i>interroger qn. sur qc.</i>

Generelt kan man sige, at dativ-typen er Recipient-, eller possessor-orienteret, idet det er dette argument, der er subjekt i den sekundære prædikation, som det trivalente verbum indfører ('adjekt-relationen',

jf. Herslund 1995c), mens antidativ-typen er Patient-, eller possessum-orienteret; her er det nemlig Patienten, der er sekundært subjekt.

2. Antipassiv

Fransk har nogle konstruktioner, som funktionelt minder om ergative sprogs antipassiv. I strukturer med to aktanter kan man fremhæve den ene ved at nedtone, dvs. marginalisere eller undertrykke den anden. I ANTIPASSIV er det Patienten, der marginaliseres eller fjernes, hvorved Agenten fremhæves. Patienten nedtones ved i stedet for at få tildelt O-relationen bliver „degraderet“, dvs. bliver *chômeur* (Ô). Den ekstreme nedtoning er, at Patienten slet ikke udtrykkes, hvorved Agenten, udtrykt i S-syntagmet, bliver alene tilbage på scenen:

(15) Kanonisk transitiv:

Agent	V	Patient
↓	↓	↓
S	V	O

Antipassiv:

Agent	V	Patient
↓	↓	↓
S	V	Ô/Ø

ANTIPASSIV er altså en intransitivering, idet Patienten nedtones og O-relationen fjernes, og det modsatte af PASSIV, som er en intransitivering, hvor det er Agent-rollen, der nedtones, og Patienten som følge heraf forfremmes til S. Antipassiv foreligger som et fuldt udbygget morfologisk markeret diatetisk system i eskimoiske sprog, for eksempel på vestgrønlandsk, som i følgende eksempel (fra Bittner 1987:195):

(16) Grønlandsk antipassiv:

- a. *Jaakup*_{Erg} *illu*_{Abs} *sana-v-a-a*.
'Jakob byggede_{Trans} et hus'
- b. *Jaaku*_{Abs} *illumik*_{Instr} *sana-v-uq*.
'Jakob byggede_{Intrans} på et hus'

Denne brug af intransitiv fleksion på verbet uden særligt antipassiv-suffix er kun én af flere måder at danne antipassiv på, men disse er også alle intransitive. Når Patienten er helt undertrykt, konstruerer eskimoiske sprog også intransitivt (antipassivt), jf. Lazard (1994:157)²:

- (17) a. *Piniaqtu-p niqi-q nii-va-a-Ø*
 chasseur-Erg viande-Abs manger-MOD-il-la
 „Le chasseur mange la viande“
 b. *Piniaqtu-q nii-vu-q*
 chasseur-ABS manger-MOD-il
 „Le chasseur mange“

Man kan argumentere for, at man på dansk har et næsten lige så udbygget system, hvor især alternationen mellem direkte og præpositionelt objekt er udbredt som i *bygge ngt* ovf. *bygge på ngt* (se Durst-Andersen & Herslund 1996).

Selv om man i belgisk fransk har strukturer som følgende, som minder om den danske alternation (Melis 1983:81):

- (18) *Il construit à sa maison pendant quelques semaines.*

grammatikaliserer fransk ikke ANTIPASSIV, men udtrykker denne funktionelle kategori ved en valensalternation, som findes ved nogle verber, men langt fra ved alle. Hvis fransk havde grammatikaliseret antipassiv som del af sit diatesesystem, skulle man have en alternation, som kunne beskrives ved følgende formel ved **alle** transitive verber, en situation, man næsten finder i dansk, især med præpositionen *på*:

- (19) **Fransk ANTIPASSIV:**
$V_t + O$	→	$V_i + \hat{O}$
<i>goûter qc.</i>	–	<i>goûter à qc.</i>
<i>discuter qc.</i>	–	<i>discuter de qc.</i>

2: Dette østgrønlandske eksempel er fra P. Mennecier, „Relations actanciennes en tunumiisut (langue inuit du Groenland oriental)“. *Actances* 4.125-136, 1986. Fortolkningen som antipassiv er min, men analysen (segmenteringen) er Menneciers.

altså en alternation mellem et transitivt verbum med O og et intransitivt verbum med Ô.

Antipassiven foreligger som valgmulighed ved verber som følgende, hvor de to konstruktioner har mere eller mindre tydelige betydningsforskelle (jf. Blinkenberg 1960:176 ff. og *passim*, Boons et alii 1976:66 f., Gougenheim 1970:27 f., Gross 1975, table 15, Herslund & Sørensen 1987:61, 64, Guillet & Leclère 1992:217 f.):

(20) **Verber med à:**

applaudir, aspirer, assister, atteindre, commander, conclure, grimper, insulter, manquer, penser, pourvoir, présider, prétendre, réfléchir, regarder, satisfaire, servir, souscrire, suppléer, surveiller, tenir, toucher, viser ...

Verber med de:

abuser, débattre, décider, dégringoler, discuter, hériter, juger, trailer, user ...

Verber med sur:

influencer, influer, presser, raffiner, souffler ...

Verber med andre præpositioner (eller flere præpositioner):

anticiper (à/sur), attendre (après), chercher (après), croire (à/en), fouiller (dans), goûter (à/de), gratter (à/de/sur), mordre (à/dans/sur), pénétrer (dans), percuter (contre), rêver (à/de), tâter (à/de), trancher (de/sur), veiller (à/sur) ...

I flere tilfælde er der så store betydningsforskelle mellem de to konstruktioner, at der synes at være tale om to forskellige, homonyme verber. Alternationen er blevet leksikaliseret:

(21) *réfléchir la lumière* – *réfléchir à la question*

I nogle tilfælde har man et mere „abstrakt“ Patient-argument og dermed mere „overført“ betydning i den præpositionelle end i den transitive konstruktion:

(22) *regarder la maison* – *regarder aux dépenses*

I atter andre tilfælde synes det kun at være en hårfin nuance, der skiller de to konstruktioner, som i:

- (23) *Julie et Jean discutent l'avenir.*
Julie et Jean discutent de l'avenir.

Willems (1981:89) omtaler da også de to konstruktioner som nærmest synonyme („sans changement sémantique important“, eller: „sans changement de sens“ (97)), hvilket dog er meget forenklet.

2.1 Detransivering

Selv om der ikke er tale om noget generelt system, så udviser alternationen mellem transitiv og intransitiv struktur, samme funktionelle indhold som andre sprogs antipassiv. Den præpositionelle konstruktion fremhæver Agenten. Situationen fremstilles med subjekts-perspektiv, med subjektet (Agenten) involveret i en aktivitet, mens objektet (Patienten) bliver skubbet i baggrunden. Visse transitive konstruktioner får derved en variant, hvor man i stedet for at udtrykke, at Agenten gør noget ved Patienten, blot udtrykker, at Agenten er involveret i en vis aktivitet. Man koncentrerer sig om Agenten ved at marginalisere eller undertrykke Patient-argumentet. Når man koncentrerer sig om Agentens aktivitet, bliver der mindre til Patienten, som derfor integreres mindre komplet eller effektivt i verbalsituationen:

- (24) *Julie goûte les fraises.*
Julie goûte aux fraises.

Julie mange sa soupe.
Julie mange Ø.

Med koncentrationen af verbalsituationen omkring Agenten og dennes aktivitet forstår man, hvorfor verber som *manger* og *boire* får deres konventionaliserede betydninger, når de intransiveres: det følger af antipassiv-analysen (jf. Postal 1977). Det er denne koncentration af perspektivet omkring S, som karakteriserer den detransivering, som ANTI-PASSIV er. Den antipassive variant er en aktivitetsbeskrivelse, som, dog

afhængigt af O-syntagmets konsistens, ofte står over for den transitive konstruktions aktionsbeskrivelse:

- (25) *Julie mange sa soupe en (?pendant) trois minutes, puis elle fait une pause.*
Julie mange (*en) pendant trois minutes, puis elle fait une pause.
- Julie fouille le tiroir en (?pendant) cinq minutes.*
Julie fouille dans le tiroir (*en) pendant cinq minutes.

mens den konventionaliserede variant med Patienten helt undertrykt (*manger = prendre son repas*) tillader både aktivitets- og aktionsbetydning, jf. Melis (1983:72):

- (25') *Il mange pendant une heure.*
Il mange en un quart d'heure.

Forskellen mellem de to konstruktioner kommer tydeligst frem ved aktionsverber. Disse indeholder en **aktivitetsbeskrivelse**, Agentens aktivitet mod Patienten, og en **tilstandsbeskrivelse**, Patientens resulterende tilstand:

- (26)
<i>Julie_x</i>	<i>frappe</i>	<i>Jérôme_y</i>
Aktivitet <i>x frappe y</i>		Tilstand <i>y est frappé</i>

Men når Patienten nedtones, udtrykker den præpositionelle konstruktion, eller fraværet af Patient-argument eksplicit, at der ikke er nogen tilstands- kun en aktivitetsbeskrivelse:

- (27)
<i>Julie_x</i>	<i>frappe</i>	<i>(à la porte_y)</i>
Aktivitet <i>x frappe (y)</i>		

Det er dette indhold af aktivitetsbeskrivelse, der er kernen i antipassiv-betydningen, hvoraf adskillige nuancer kan afledes (jf. Bittner 1987, Cooreman 1994, Lazard 1994:238 ff., Durst-Andersen & Herslund 1996). Således har visse verber en antipassiv variant med præpositionen *après* som for eksempel *chercher*, *attendre*, hvor det tydeligt er aktiviteten og næsten den forgæves aktivitet, der fremhæves (jf. Blinkenberg 1960:193 f., Berthonneau 1993:96 f.):

- (28) *Elle cherche ses lunettes.*
Elle cherche après ses lunettes.
Elle attend son frère.
Elle attend après son frère.

Antipassivens indhold opsummeres godt af Lazard (1994:239 f.): „Les conditions sémantiques de l’emploi de l’antipassif forment donc un ensemble cohérent dont le propre est de faire que l’action est, d’une façon ou d’une autre, moins efficace, moins complète que dans le cas où on emploie l’actif (...) nous dirons que l’antipassif marque une réduction de l’effectivité de l’action“. I det hele taget passer beskrivelser af ANTIPASSIV i forskellige sprog (jf. især Bittner 1987, Cooreman 1994) faktisk godt med de betydningsnuancer, man traditionelt, men helt impressionistisk, har erkendt, for eksempel ved et verbum som *toucher*, hvor den præpositionelle konstruktion siges at udtrykke en mere intentionel eller viljesbestemt handling end den transitive. Når Agenten nemlig fremhæves eller er alene på scenen, koncentrerer interessen naturligt om dennes viljesbestemte og intentionelle aktivitet. Ved alternation inden for aktivitetsverber foregår der gennem marginaliseringen af Patienter således en understregning af Agentens intentionelle, men altså også af og til forgæves eller ineffektive aktivitet³:

- (29) *Elle touche le mur.* – *Elle touche au mur.*
Il cherche son livre. – *Il cherche après son livre.*

3: Det er sikkert denne generelle antipassiv-mekanisme, der forklarer et verbum som *pallier*'s tendens til at konstrueres præpositionelt, *pallier à*, trods puristernes protester. Verbet betegner netop en aktivitet, 'dæmme op for, forebygge, reparere på', som har tilbøjelighed til at svinge over mod det forgæves.

Shyldkrot & Kemmer (1995) henviser for eksempel til *Grand Robert* og Gougenheim, som har „dégagé une distinction sémantique très subtile entre les deux formes; dans *toucher à* on insiste davantage sur le caractère intentionnel et sur l'intervention délibérée du sujet. *Toucher* sans la préposition est la tournure utilisée quand le sujet participant a touché quelque chose accidentellement“ (212). Og de konkluderer: „On peut donc définir l'opposition entre les deux cas comme celle de degré d'intention et de volition de la part du sujet“ (213), hvilket er en konstant komponent i beskrivelserne af antipassiv. Gougenheim (1970:27 ff.) identificerer således flere nuancer, som alle har med Agentens mere aktive og intentionelle aktivitet at gøre, og som afsløres af forskellige Patient-argumenter i de to konstruktioner: „La construction directe du nom objet exprime un état de fait, la construction avec *à* une attitude active“ (loc. cit.). Man kan sammenligne:

- (30) *commander une armée* – *commander à ses passions*
présider une assemblée – *présider à des travaux*

eller: „La construction avec *à* correspond à une action morale, mais qui comporte une attitude active du sujet“ (ib.), som i:

- (31) *applaudir un acteur* – *applaudir à une décision*
atteindre le plafond – *atteindre à un résultat*
satisfaire ses maîtres – *satisfaire à ses désirs*
viser une cible – *viser aux honneurs*

Denne distinktion er tydelig i de to betydninger, man kan tillægge *goûter*:

- (32) *Pierre a goûté (E + à) ce cassoulet.*
Pierre a goûté (E + *à) ce spectacle.

„Dans ces dernières paires de phrases, une forte différence de sens s'observe entre les deux *goûter*. Le premier signifie *prendre une (bouchée + gorgée)*, le second *apprécier*“ (Boons et alii 1976:66).

I overensstemmelse med dette element af intentionel aktivitet bruger man oftest antipassiv i forbud (jf. Gougenheim 1970:27):

(33) *Défense de/Ne pas toucher aux objets exposés.*

lige som forskellige adverbialer passer mere eller mindre godt til de to konstruktioner:

(34) *Elle a touché la statuette par accident.*
Elle a touché à la statuette avec précaution.

Alternationen mellem transitiv og præpositionel (antipassiv) konstruktion er også velkendt fra verber som *penser, croire, rêver*:

(35)	<i>croire qc.</i>	–	<i>croire à qc.</i>
			<i>croire en qc.</i>
	<i>rêver qc.</i>	–	<i>rêver à qc.</i>
			<i>rêver de qc.</i>

Hvor konstruktionen med O, som normalt er en kompletivsætning, tildele S rollen som Experient, har konstruktionen med præposition en mere viljesbestemt læsning, hvor man kan se den agentive variant af Experient-rollen:

(36) *Je crois que c'est vrai.*
Je crois à tout ce que tu dis.
Je crois en Dieu.

Nogenlunde samme nuance genfindes ved visse verber, som kan tilskrive et Lokation-argument O-relationen. Også ved disse strukturer findes der enten synonyme med præpositionel konstruktion eller det samme verbum har begge konstruktioner, transitiv og antipassiv, Lokation-argumentet som enten O eller A, med tilsvarende betydningsforskel af total eller kun perifer involvering af Patienten:

(37) **Synonymer:**
envahir un pays   *entrer dans un pays*
traverser une rue   *aller de l'autre côté de la rue*

Samme verbum:
habiter Paris   *habiter à Paris*

<i>pénétrer le mur</i>	<i>pénétrer dans le mur</i>
<i>fouiller le tiroir</i>	<i>fouiller dans le tiroir</i>

Dette mønster illustreres godt af verbet *habiter*:

- (38) a. *Julie habite au quatrième.*
 b. *Julie habite le quatrième.*

I dette eksempel betyder b.-sætningen således, at 'Julie bebor fjerdesalen', dvs. involverer den totalt, mens hun i a. blot placeres, hun 'bor på fjerde'. Denne forskel er ikke altid evident, som for eksempel i:

- (39) *Julie habite à Paris.*
Julie habite Paris.

som er næsten synonyme. Men mens antipassiven (*habiter à Paris*) kun nævner tilstanden og subjektets placering, så indebærer den transitive (*habiter Paris*) en implicit potentiel kontrast (for eksempel til *habiter Londres*), som hænger sammen med det generelle billede af antipassiven som mindre total og effektiv end den transitive konstruktion. Den nuance af 'bebo-betydning', som den transitive konstruktion medfører, viser sig også tydeligt i metaforiske anvendelser, hvor man ikke kan bruge *habiter* Præp:

- (40) *Il habite son siècle (Mitterrand, TV2 14.1.96)*
Une curieuse atmosphère habite (E + *dans) ce décor (Boons et alii 1976:67)

Og ved visse verber, som for eksempel *pénétrer*, er forskellen klar og svarer til forskellige verber på dansk:

- (41) *La balle a pénétré le mur.*
 'Kuglen gik igennem væggen'
La balle a pénétré dans le mur.
 'Kuglen borede sig ind i væggen'

Alternationen findes også ved næsten synonyme verber som *manger* – *dîner*, *déjeuner*.

- (42) *Julie a mangé une carotte.*
Julie a déjeuné d'une carotte.

2.2 Verber med partitiv konstruktion

En speciel virkning af Patient-argumentets nedtoning er, som omtalt, at det ikke ses som omfattet i sin helhed af verbalsituationen, som også i mange af eksemplerne ovenfor. Således tydeligt ved verber med *de* som *discuter*, *débattre*, *traiter*.

- (43) *Julie et Jérôme discutent la situation économique.*
Julie et Jérôme discutent de la situation économique.

I forbindelse med sådanne eksempler konkluderer Shyldkrot & Kemmer (1995:213) da også: „La différence importante entre les deux phrases est que dans (20a) (= transitiv) on se réfère à tout le problème tandis que dans (20b) (= antipassiv) seule une partie du problème est en jeu“.

Man har altså en speciel „partitiv“ udgave af ANTIPASSIV ved visse verber, hvor den transitive konstruktion alternerer med en antipassiv konstruktion med *de*: *boire ce vin* – *boire de ce vin*. Konstruktionen har en klart partitiv betydning, dvs. verbalsituationen ses som delvist afficerende det, som den transitive konstruktions O-syntagme denoterer. Gougenheim (1970:31) nævner som eksempel *essayer d'une méthode* og giver forklaringen: „c'est faire une expérience, non une épreuve entière“. De verber, der indgår i denne konstruktion, er for eksempel *acheter*, *boire*, *manger*, *perdre*, *garder*, *tourner*, *prendre*, *donner*, *vouloir* (jf. Gougenheim 1970:35):

- (44) *Cependant, s'il perdait de sa tradition populaire, ce lieu de rencontre gardait de son apparence intellectuelle* (*Express* 9.2.95, 51)

– *Petite, tu boiras bien de mon cassis?* (*Deforges Tango* 16)

J'ai acheté de tout: de l'huile, du beurre, du savon, du sucre (*Dard Cahier* 84)

mens man i andre tilfælde har en mindre klart partitiv betydning:

(45) *Je ne veux pas de leur truc* (Ajar *Pseudo* 655)⁴

Elle avait de ces mots (Dard *Pain* 116)

lige som man også har en konstruktion med præpositionen *en*, som gennem brugen af determinativløst nominal minder om inkorporeringen ved *changer*-typen (se 2.3 nedenfor):

(46) *Au soleil, votre peau s'est déshydratée. Elle a perdu en fermeté et en vitalité* (Marie-France octobre 1989)

2.3 Inkorporering

En speciel udgave af antipassiven har man ved verber som *changer*, *doubler*, *tripler* og *manquer* (jf. Blinkenberg 1960:187), hvis transitive konstruktion alternerer med en konstruktion med *de*.

(47) *Ils ont changé le programme.*
Ils ont changé de programme.

Inkorporeringen, dvs. tab af argumentstatus, hvorved et O reduceres til en rent kvalificerende modifierator, jf. Herslund (1995a), har klare lighedspunkter med ANTIPASSIV i og med, at begge nedtoner Patient-argumentet, og begge udtrykker aktiviteter. Det nedtonede arguments rolle i inkorporeringskonstruktionen er således udelukkende at specificere aktivitetens type. En sådan kvalificerende modifierator har man også ved udtrykket *servir de*.

(48) *On l'installe dans une grande chambre qui sert à la fois pour lui et la Maréchale de chambre et de bureau, et qui nous sert également de salle à manger* (Pottecher, cit. Herslund & Sørensen 1985:51 f.)⁵

4: „vouloir de quelqu'un n'est pas vouloir quelqu'un, mais l'accepter“ (Gougenheim 1970:31).

5: FGs analyse, ifølge hvilken man har indirekte objekt ved *servir*, *Cette pièce sert de bureau à ma mère* (FG 20), er ikke i overensstemmelse med deres egne principper, da det indirekte objekt netop kendetegnes ved en substitution med *en* (ib. 19, jf. Spang-Hanssen 1963:18). Men *de*-leddet ved denne anvendelse af *servir* kan ikke substitueres med *en*.

3. Konklusion

Selv om de alternationer, der beskrives i denne artikel, ikke har samme systematiske og grammatikaliserede natur som ægte diatetiske alternationer, så er der langt fra tale om en tilfældig og idiosynkratisk variation. Tværtimod er der tale om, at også de leksikalske variationer fordeler sig i karakteristiske mønstre, som kan beskrives som sprogspecifikke manifestationer af (universelle) funktionelle kategorier som for eksempel APPLIKATIV og ANTIPASSIV. Det de forskellige mønstre har tilfælles er, at de i én konstruktion tildeler Patienten den ventede GR, nemlig O-relationen, mens de i en anden tildeler et andet argument, typisk Lokation, denne relation eller de erstatter simpelthen O-relationen med en anden, mere perifer relation, $\hat{O}$.

Som diskuteret i Herslund (1995c), er det fundamentale argument det argument, der optræder i begge de to dele af et aktionsverbs semantiske indhold, aktivitets- og tilstandsbeskrivelsen. Dette argument tilskrives kanonisk O-relationen i transitiv, S-relationen i intransitiv konstruktion. Hermed er også sagt, at O og S_i har et særligt privilegeret forhold til aktionsverber, og man kan kort sige, at det prototypiske objekt og intransitive subjekt er dem, man finder ved aktionsverber. Og der åbnes dermed for en forståelse af, at de beskrevne GR-alternationer ikke blot er omfordelinger i den syntaktiske realisering af verbernes argumentstruktur, men at de hænger organisk sammen med verbernes aktionsart. I store træk er det nemlig sådan, at applikative konstruktioner danner aktions-, mens antipassiv danner aktivitetsbeskrivelser. Schematisk kan det fremstilles således:

(49) **Applikativ:**

aktions/aktivitetsverbum → aktionsverbum

Antipassiv:

aktions/aktivitetsverbum → aktivitetsverbum

Selv om de kanoniske transitive strukturer rummer både aktions- og aktivitetsverber, så er én effekt af de diskuterede alternationer at entydiggøre et givet verbs betydningspotentiale, enten som aktions- eller aktivitetsverbum. De **applikative konstruktioner** fastfryser aktions- eller

aktivitetsverber som aktionsverber ved at forfremme et Lokation-argument og give det status af primær figur:

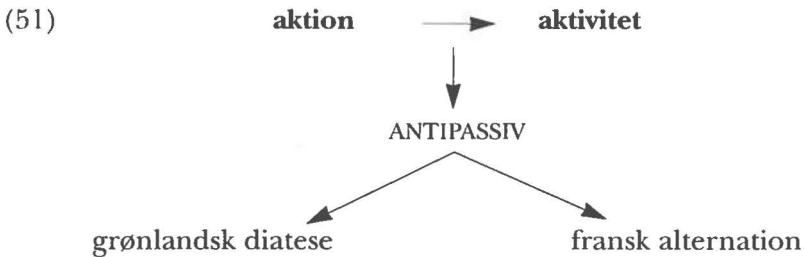
- (50) *Julie charge des caisses sur la voiture.*
Julie charge la voiture de caisses.

Antipassiv derimod har den stik modsatte effekt, idet denne konstruktion nedtoner Patient-argumentet ved at forvise det fra O-relationen:

- (51) *Julie touche la statuette.*
Julie touche à la statuette.

Derved koncentrerer verbet om aktivitetsbeskrivelsen og resultatet bliver en fremhævelse af Agent-argumentet og dermed af S-relationen.

Den funktionelle kategori ANTIPASSIVS status i forhold til forskellige sprog kan fremstilles således:

ANTIPASSIV er universelt en instantiation af omdannelsen af et aktions- til et aktivitetsverbum med den dertil hørende fremhævelse af Agenten ved en marginalisering af Patienten. Denne instantiation kan udtrykkes mere eller mindre systematisk i forskellige sprog, fra at være en vel-etableret diatese til en mere eller mindre generelt gennemført syntaktisk alternation. Men indholdet forbliver konstant.

Bibliografi

- Berthonneau, Anne-Marie. 1993. *Avant/Après*. De l'espace au temps. A.-M. Berthonneau & P. Cadiot, red. *Les prépositions: méthodes d'analyse. Lexique* 11.41-109.
- Bittner, Maria. 1987. On the Semantics of the Greenlandic Antipassive and Related Constructions. *International Journal of American Linguistics*. 53.194-231.
- Blansitt, E. L. 1984. Dechticaetiative and Dative. F. Plank, red. *Objects. Towards a Theory of Grammatical Relations*, 127-150. London: Academic Press.
- Blinkenberg, Andreas. 1960. *Le problème de la transitivité en français moderne*. København: Munksgaard.
- Boons, J.-P., A. Guillet & C. Leclère. 1976. *La structure des phrases simples en français. Constructions intransitives*. Genève-Paris: Droz.
- Cooreman, Ann. 1994. A Functional Typology of Antipassives. B. Fox & P. Hopper, red. *Voice. Form and Function*, 49-88. Amsterdam: Benjamins.
- Croft, William. 1990. *Typology and Universals*. Cambridge: The University Press.
- Dryer, Matthew S. 1986. Primary Objects, Secondary Objects, and Antidative. *Language* 62.808-845.
- Durst-Andersen, P. & M. Herslund. 1996. The Syntax of Danish Verbs: Lexical and Syntactic Transitivity. E. Engberg-Pedersen et alii, red. *Content, Expression and Structure. Studies in Danish Functional Grammar*, 65-102. Amsterdam: Benjamins.
- FG = Pedersen, J., E. Spang-Hanssen & C. Vikner. 1980. *Fransk grammatik*. København: Akademisk Forlag.
- Gougenheim, Georges. 1970. *Etudes de grammaire et de vocabulaire français*. Paris: Picard.
- Gross, Maurice. 1975. *Méthodes en syntaxe. Régime des constructions complétives*. Paris: Hermann.
- Guillet, A. & C. Leclère. 1992. *La structure des phrases simples en français. Constructions transitives locatives*. Genève-Paris: Droz.
- Herslund, Michael. 1993. Transitivity and the Danish Verb. M. Herslund & F. Sørensen (1993:41-62).
- Herslund, Michael. 1995a. The Object Relation and the Notion of Incorporation. L. Schøsler & M. Talbot, red. *Studies in Valency I. RASK Supplement*, vol.1.1-18. Odense: Odense University Press.

- Herslund, Michael. 1995b. The Applicative Derivation and the „Spray Paint“ Alternation in Danish. *University of Trondheim Working Papers in Linguistics* 25.43-59.
- Herslund, Michael. 1995c. Valens og grammatiske relationer. P. Durst-Andersen & J. Nørgård-Sørensen, red. *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 2. Liselejesymposiet 1994*, 48-72. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Herslund, M. & F. Sørensen. 1985. *De franske verber. En valens-grammatisk fremstilling. I. Verbernes syntaks*. Københavns Universitet: Romansk Institut.
- Herslund, M. & F. Sørensen. 1987. *De franske verber 2. En valens-grammatisk fremstilling. II. Klassifikation af Verberne*. København: Samfundslitteratur.
- Herslund, M. & F. Sørensen, red. 1993. *The Nordlex Project. Lexical Studies in the Scandinavian Languages. LAMBDA* 18. Handelshøjskolen i København.
- Langacker, Ronald W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar. Volume II. Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Lazard, Gilbert. 1994. *L'actance*. Paris: PUF.
- Levin, Beth. 1993. *English Verb Classes and Alternations. A Preliminary Investigation*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Melis, Ludo. 1983. *Les circonstants et la phrase*. Louvain: Presses Universitaires de Louvain.
- Melis, Ludo. 1996. The Dative in Modern French. W. van Belle & W. van Langendonck, red. *The Dative. Volume 1. Descriptive Studies*, 39-72. Amsterdam: Benjamins.
- Postal, Paul M. 1977. Antipassive in French. *Linguisticae Investigationes* I.333-374.
- Shyldkrot, H. Bat-Zeev & S. Kemmer. 1995. La grammaticalisation des prépositions: concurrence et substitution. *Revue Romane* 30.205-225.
- Spang-Hanssen, Ebbe. 1963. *Les prépositions incolores du français moderne*. København: Gad.
- Willems, Dominique. 1981. *Syntaxe, lexique et sémantique*. Gent: Rijksuniversiteit te Gent.